

Slovenskih fantov grob

Logatec velja za eno izmed treh največjih povojnih morišč

V Logatcu so se nedavno spet vrnili v leto 1945. Tokrat so žrtve napadene sicer le na simbolni ravni, vendar so telefonske in ustne grožnje lahko prav tako neprijetna stvar. Logatčani, predvsem tisti, ki so se javno izrekli v škodo »klavcem« so torej pred novo preizkušnjo. Lovci so pač lovci in vsak pošten zmagovalec je privrženec zelene družine. Da pa se predstavnikom logaške komande ne bi bilo treba toliko truditi, kot to počnejo v zadnjem času, objavljamo brezplačen oglas: Vsi, ki bi bili pripravljeni potrditi, da je v Logatcu izginilo samo trideset ljudi in da so jih predali OZNI, naj se javijo gospodu Zoranu Mraku.

Zveze in kri

Potem ko se je za zdaj končalo naivno obtoževanje po časopisju, se lahko vrne mo k dogodkom iz leta 1945, točneje, spet smo pri žrtvah, ki so izginile maja in junija in so jih nazadnje videli, ko so se javile v Logatcu. Poleg tistih, ki so se morali javiti na logaško komando takoj po osvoboditvi, se pravi vseh, ki niso bili pri partizanih, in tistih, ki so iz partizanov odšli kak dan prezgodaj, je treba številu logaških žrtev prišteti vsaj še tiste, ki so se vračali iz Teharij, in primorske domobrance, ki so jih prijeli v Gorici - končali so najverjetneje v koševskem breznu. Konec maja in junija so se skoraj vsak večer z vlakom iz Ljubljane vračali »osvobojeni« zaporniki iz Teharij, na logaškem kolodvoru pa so jih poleg svojcev pričakali tudi predstavniki nove oblasti ter jih večino ponovno zaprli. To potrjuje tudi del zgodbe Pavle Kralj iz Rovt, katere oče in brat sta bila pri domobrancih. »Ko sta se vrnila iz Teharij, so ju skupaj z drugimi aretirali že na železniški postaji. Po štirih dneh zapora je prišel Jože Jeršin do zapornikov in rekel: "Vse likvidirati." In res, čez nekaj časa so celo skupino odpeljali po rovtarski cesti proti gozdu. Bratu in očetu je uspelo zbežati, drugih pa nista videla nikoli več. Nekaj časa sta se skrivala, potem sta se vrnila domov. Seveda so ju spet aretirali, toda ušla sta smrti, ker je vmes prišlo do razglasitve

amnestije. Očeta so sicer še obesili za roke v Smrečju, toda kasneje so ga vseeno izpustili.« Verjetno ni imelo veliko domobrancev take sreče kot ujetnika, ki sta bila trikrat prav blizu smrti. Nasploh pa so bili vsi ujetniki žrtve večkratnega razvrščanja oziroma sojenja po številkah ena, dva, tri; če jim je uspelo preživeti prvo sojenje in so dobili številko dva ali tri, so imeli še vedno možnost, da se bo od kod prikazal kak njihov osebni sovražnik in jim dodelil številko ena, ki je pomenila likvidacijo. Ali pa so kljub številki ena lahko preživele, če je bil na pravi strani kak njihov sorodnik ali prijatelj. Polde Brus nam je omenil, da se je v Logatec javil že 8. maja. Takoj je dobil številko ena, dva dni kasneje pa je bil znova na komisiji, ki se je premislila in mu dala številko tri, kar je pomenilo, da je moral pomagati pri povojni izgradnji domovine, morda ga je rešilo to, da sta bila dva njegova brata pri partizanih.

Veliki transport

Manjši del obsojencev, predvsem tistih s številko ena, so razvozili v ljubljanske zapore oziroma na ponovno sojenje. Verjetno je šlo za dva transporta. Prvi z okoli 100 potniki je zapustil Logatec med 10. in 12. majem, drugi s približno 30 pa po 20. maju. Verjetno je šlo za določeno število ljudi, ki so jih morali v Logatec oddati za republiko, preostale pa so mogoče pogubili celo brez vednosti nadrejenih v Ljubljani. Drugi transport je bil očitno povsem »legalen« in lahko je ta tisti edini, ki se ga spominja Zoran Mrak. Z vsakega transporta nam je uspelo najti po enega preživelega. Obsojenec, ki je preživel prvi transport, nam je povedal, da je dobil v Logatcu številko ena. »Zvezali so nas kot živino, palcev na rokah potem še tri tedne nisem mogel premikati. V Ljubljani smo prisilno gradili most v Trnovem in opravljali podobna težaška dela. Šele takrat sem začel dojemati besede zdravnika Turšiča, ki nam je govoril: "Kdor se skriva, bo vladal." in: "Korita bodo ostala ista, samo prašiči se bodo zamenjali."« Po mnenju preživelega

iz drugega transporta je odvoz s tovrnjakom v Ljubljano pomenil, da si imel vseeno nekaj možnosti za preživetje, za to uslugo pa misli, da se mora zahvaliti predvsem učitelju Jožetu Mihevcu, ki je bil zaupnik za Martin hrib. Po njegovem mnenju je šlo poleg sporov med tihotapci v Logatcu predvsem za političen spor, ki se je vlekel še izpred vojne, in sicer za nasprotja med sokolovsko oziroma orlovsko usmerjenimi. Se pravi za nasprotja med liberalci in privrženci SLS. Med okupacijo naj bi se ta nasprotja še poglobila in v kombinaciji z revolucijo pripeljala do razščiščevanja starih računov tako med vojno kot v pokolu v prvih dneh svobode. Naš sogovornik po drugi strani trdi, da bi, tudi če bi zmagala druga stran, prišlo do podobnega epiloga, saj naj bi bilo tudi v domobranskih vrstah nekaj pravih fanatikov. Fanatičnost je bila seveda tudi domena zmagovalcev. Veterinar Pavšič, po katerem so v Logatcu celo pomenovali ulico, da bi se ga vedno spominjali, je v mestu srečal dva kmeta, ki sta se šla javit na komando. Na cesti ju je ozmerjal, za nameček pa še obreca. Mlajši kmet se je zato odločil, da se ne bo javil, rekel je: »Če že zdravniki takole pretepajo, kaj bodo delali šele drugi.« Nekaj tednov se je skrival, po amnestiji pa se je preselil na Dolenjsko. Starejši kmet se je vseeno javil in od takrat ga pogrešajo. Morda bi po kraških jamah in breznihih lahko z dobro opremljenim moštvom speleologov našli marsikatero sled za podobno izginulimi, ki so se šli takrat javit na komando.

Jama

Čeprav se zadnje čase pogosto omenja kot eno osrednjih grobišč kraško brezno Jačka v samem središču Logatca, je vprašljivo, ali bi v tem breznu, skozi katerega teče potok, lahko našli kosti, saj bi jih, kot zatrjujejo jamarji, voda že sprala. V preteklosti se je dogajalo, da je mačke, ki so jih metali v brezno, naplavilo na drugem koncu Logatca. Poleg tega je bilo med drugo svetovno vojno v breznu jezero, tako bi trupla plavala po njegovi